
БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДК 658.15

DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2022.13.23>

Бірченко Н.О.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування,
Державний біотехнологічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8336-2685>

Руденко С.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування,
Державний біотехнологічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2874-1957>

Ряснянська А.М.

кандидат економічних наук
старший викладач кафедри управління земельними ресурсами та кадастру,
Державний біотехнологічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7362-2990>

Birchenko Nataliia, Rudenko Serhii, Riasnianska Alona
State Biotechnological University

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

ACCOUNTING AND ANALYTICAL ENSURING THE FINANCIAL SECURITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

У статті досліджено основні аспекти обліково-аналітичного забезпечення фінансової безпеки аграрних підприємств. Виявлено, що фінансова безпека як складова економічної безпеки передбачає виокремлення фінансового аспекту, який представляє собою комплекс заходів, щодо запобігання ймовірному збитку від дії негативних факторів за різними фінансово-економічними показниками підприємства. Запропоновано відобразити систему обліково-аналітичного забезпечення фінансової безпеки аграрних підприємств у вигляді облікової складової, яка включає фінансовий, управлінський та податковий облік, аналітичної складової, до якої включено фінансовий, економічний та стратегічний аналіз, а також контролюючої складової, яка містить зовнішній, внутрішній та стратегічний контроль. Наголошено на тому, що запропонована система обліково-аналітичного забезпечення функціонує на основі облікової, необлікової, нормативно-правової та аналітичної інформації. Виділено чотири етапи обліково-аналітичного забезпечення фінансової безпеки аграрних підприємств.

Ключові слова: фінансова безпека, економічна безпека, обліково-аналітичне забезпечення, аграрні підприємства.

The article examines the main aspects of accounting and analytical support for the financial security of agrarian enterprises. It was found that financial security as a component of economic security involves the separation of the financial aspect, which is a set of measures to prevent probable damage from the action of negative factors according to various financial and economic indicators of the enterprise. Accounting and analytical support for the financial security of an agricultural enterprise is a complex process that must be developed taking into account the

specifics of a particular enterprise and may include the following elements: constant analysis of internal and external economic situations and trends; control and planning; provision of restriction of access to financial information, reporting; control over financial activity, over the state of business; creation of reserve funds that will allow to support the activity of the agricultural enterprise in the event of the absence of any income for a certain period of time; work with receivables, etc. It is proposed to display the system of accounting and analytical support for the financial security of agricultural enterprises in the form of an accounting component, which includes financial, managerial, and tax accounting, an analytical component, which includes financial, economic, and strategic analysis, as well as a controlling component, which includes external, internal, and strategic control. It is emphasized that the proposed system of accounting and analytical support functions on the basis of accounting, non-accounting, regulatory and analytical information. Four stages of accounting and analytical provision of financial security of agrarian enterprises are distinguished: 1) determination of the needs of information users regarding the provision of financial security of an agrarian enterprise with the aim of forming high-quality financial and management reporting and the corresponding system; 2) determination of the structure of the accounting and analytical system, which will allow to form the accounting and analytical support of the system of financial security of the agricultural enterprise, satisfying the needs of users; 3) determination of the organizational, technical and methodical aspects of the functioning of the accounting and analytical system, which will allow to form accounting and analytical support of the system adequate to the set goals; 4) regulation of the indicators of the reporting system and in the specific context of ensuring the financial security of the agricultural enterprise.

Keywords: financial security, economic security, accounting and analytical support, agricultural enterprises.

Постановка проблеми. Будь-який суб'єкт аграрної діяльності завжди ризикує потрапити у конфліктні ситуації, які зазвичай провокують недобросовісні конкуренти, представники органів державної влади та місцевого самоврядування. Тому кожне аграрне підприємство має бути належним чином захищене. Важливу роль у захисті відіграє безпека всіх процесів діяльності аграрного підприємства, зокрема й фінансова безпека. Однією з важливих умов забезпечення сталого зростання підприємства, формування високих кінцевих результатів його фінансової діяльності, є наявність ефективної системи його фінансової безпеки. Одним з ключових складових даної системи є обліково-аналітичне забезпечення, як, в свою чергу, виступає першочерговим елементом формування достовірної інформації фінансового менеджменту аграрних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження проблеми обліково-аналітичного забезпечення процесу фінансового управління зробили такі вчені: Н.В. Бондарчук, Р.Ф. Бруханський, С.І. Василішин, Л.М. Васильєва, І.М. Белова, М.Я. Дем'яненко, Т.В. Дідоренко, В.М. Жук, Т.Г. Камінська, М.С. Палюх, М.С. Пушкар, П.Т. Саблук, В.Т. Сусіденко, К.О. Утенкова, та інші. Віддаючи належне науковій та практичній значущості праць згаданих учених, слід зазначити, що у вітчизняній і зарубіжній літературі дотепер не знайшли відповідного відображення деякі важливі аспекти здійснення обліково-аналітичного забезпечення процесу гарантування фінансової безпеки підприємства.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження основних аспектів обліково-аналітичного забезпечення фінансової безпеки аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Фінансова безпека відображає стан та готовність фінансової системи суб'єкта до своєчасного та надійного фінансового забезпечення економічних потреб у розмірах, достатніх для підтримки необхідного рівня економічної безпеки. Основні цілі та завдання забезпечення фінансової безпеки підприємства: визначення факторів, що впливають на фінансову та виробничу діяльність; побудова системи управління, яка ліквідує загрози. Створення системи фінансової безпеки-процес, який складається з багатокритеріальних завдань, що вимагають залучення високопрофесійних фахівців у різних підрозділах. У цьому аспекті першочергового

значення набуває ефективна система обліково-аналітичного забезпечення як основа прийняття оперативних управлінських рішень в умовах динамічності зовнішнього та внутрішнього середовища.

Фінансова безпека підприємства – умови найбільш ефективного використання фінансових ресурсів підприємства для запобігання загроз і забезпечення стабільного його функціонування в даний час, а також в майбутньому. Тобто фінансова безпека визначається як такий стан підприємства, при якому на основі відповідного комплексу заходів гарантується захист від негативного впливу факторів на його фінансове положення, а також досягнення конкурентних переваг. Фінансова безпека за сучасних умов розглядається з точки зору забезпечення стійкого розвитку підприємства та має дієвий ефективний механізм виявлення і протистояння загрозам (зовнішнім і внутрішнім). Сутність фінансової безпеки підприємства зводиться до стабільного його функціонування і захищеності від негативного впливу зовнішнього середовища протягом усієї господарської діяльності. Таким чином, поняття фінансової безпеки підприємства передбачає забезпечення: високого рівня самодостатності фінансових ресурсів, самостійності підприємства, стабільності і стійкості, здатності до розвитку.

Фінансова безпека як складова економічної безпеки передбачає виокремлення фінансового аспекту, який представляє собою комплекс заходів, щодо запобігання ймовірному збитку від дії негативних факторів за різними фінансово-економічними показниками підприємства. Фінансову безпеку підприємства – це такий його стан, за якого господарська діяльність характеризується:

- задовільними показниками платоспроможності, ліквідності;
- підприємство має достатньо ресурсів для стійкого розширеного відтворення;
- самостійно забезпечує достатній рівень фінансової незалежності та захищеність фінансових інтересів власників;
- здатне власними наявними ресурсами та можливостями протистояти небезпекам та загрозам, що приводять до фінансового збитку [3].

Тобто головною умовою фінансової безпеки підприємства є здатність протистояти існуючим і виникаючим небезпекам і загрозам, які можуть заподіяти фінансові збитки підприємству або небажано змінити структуру капіталу, або примусово ліквідувати підприємство. Для забезпечення цієї умови підприємство має підтримувати фінансову стійкість, рівновагу, забезпечувати достатню фінансову незалежність підприємства та гнучкість при ухваленні фінансових рішень.

У сучасних умовах аграрні підприємства займають особливе становище, яке дозволяє повною мірою брати участь у міжгалузевій конкуренції. Сільське господарство, залежне від природних факторів і має яскраво виражений сезонний характер виробництва, є низькохідним, більш відсталим у технологічному плані в порівнянні з іншими галузями і, як наслідок, повільніше пристосовується до змінних економічних та технологічних умов. Крім того, ринкова модернізація істотно модифікує базові умови сільськогосподарського відтворення. Окрім цього, гостро постає питання економічної безпеки аграрних підприємств. У загальному складі елементів економічної безпеки аграрних підприємств фінансові ресурси є провідними з основного значення структури та рівня фінансового потенціалу аграрного підприємства для забезпечення основних цілей його діяльності (рис. 1).

Обліково-аналітичну систему аграрних підприємств доцільно розглядати як сукупність елементів, які взаємодіють між собою і дозволяють здійснювати збір, обробку, реєстрацію та аналіз всіх видів інформації, що надходить із зовнішніх та внутрішніх джерел. Основою обліково-аналітичної системи є інформація. Обліково-аналітична інформація дозволяє проводити діагностику поточної діяльності підприємства з огляду на всі ризики, виявлені та оцінені системою бухгалтерського обліку, а також прогнозувати його майбутній розвиток. Враховуючи цільову орієнтацію обліково-ана-

літичної системи на створення безпечних умов функціонування аграрного підприємства й досягнення стратегічних цілей, обліково-аналітичного забезпечення фінансової безпеки доцільно визначити як процес збору, реєстрації та оброблення обліково-аналітичної інформації та прийняття на її основі управлінських рішень, спрямованих на забезпечення захисту фінансових інтересів підприємства.

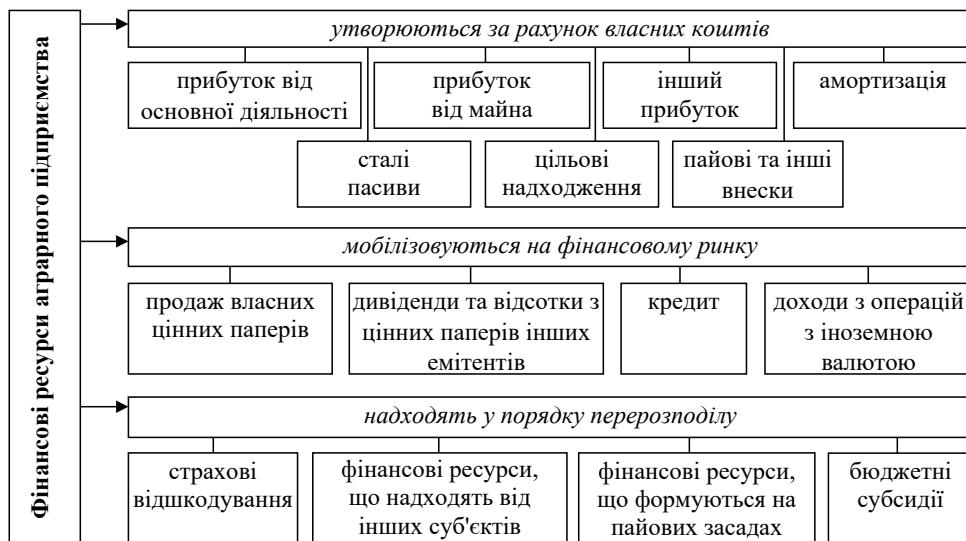

Рис. 1. Класифікація фінансових ресурсів підприємства

Джерело: авторська розробка

Важливе місце в системі інформаційної складової фінансової безпеки займає облікова політика підприємства, що відображає всю його господарську діяльність і містить інформацію про рух грошових коштів. Облік є одним із методів управління системою фінансової безпеки підприємства поряд із плануванням, мотивацією, організацією, аналізом, контролем в процесі забезпечення управлінської діяльності та прийняття стратегічних і тактичних рішень. Основними функціями обліку є збирання, опрацювання виробничо-господарської, комерційної, фінансової інформації, забезпечення користувачів правдивою інформацією про фінансовий стан та результати діяльності суб'єкта господарчої діяльності.

Система обліково-аналітичного забезпечення фінансової безпеки аграрних підприємств відображена на рис. 2.

Для фінансової безпеки основним джерелом інформації є фінансовий облік і складена за його принципами та правилами фінансова звітність. У такому разі найбільш змістовними джерелами інформації є щоквартальні, щомісячні або (за потреби) щоденні внутрішні звіти, за даними яких можуть бути досить швидко виявлені слабкі та сильні сторони діяльності підприємства. Фінансова зовнішня звітність потрібна для інформування про параметри діяльності підприємства, які становлять загрозу банкрутства або забезпечують інтенсивний розвиток підприємства. На основі фінансової звітності можна оцінити наявність реальної можливості відновити (або втратити) платоспроможність протягом певного періоду за всіма її видами, окреслити причини фінансової нестійкості підприємства, через які підприємство погіршило показники платоспроможності. За даними балансу як форми фінансової звітності проводиться оцінка стану ліквідності активів підприємства та їхньої структури [3].

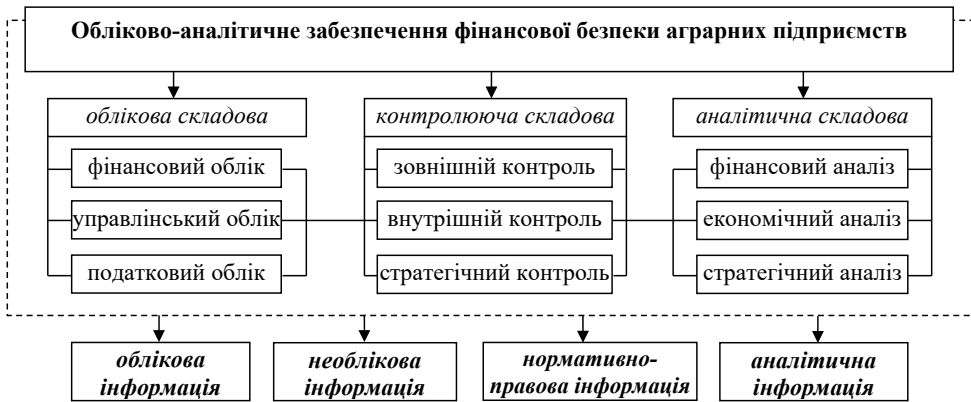

Рис. 2. Система обліково-аналітичного забезпечення фінансової безпеки аграрних підприємств

Джерело: авторська розробка

Зростання вимог до кількісних і якісних характеристик інформаційної бази управління фінансовою безпекою спонукають до перегляду кваліфікаційних характеристик працівників обліково-аналітичних та економічних служб підприємства. Ці фактори впливають на процес формування ефективного обліково-аналітичного забезпечення системи фінансової безпеки підприємства. Для того, щоб обліково-аналітичне забезпечення повною мірою забезпечувало інформаційні потреби системи фінансової безпеки підприємства, варто приділити особливу увагу процесу його формування.

Формування обліково-аналітичного забезпечення системи фінансової безпеки аграрного підприємства слід розглядати у розрізі етапів (рис. 3).

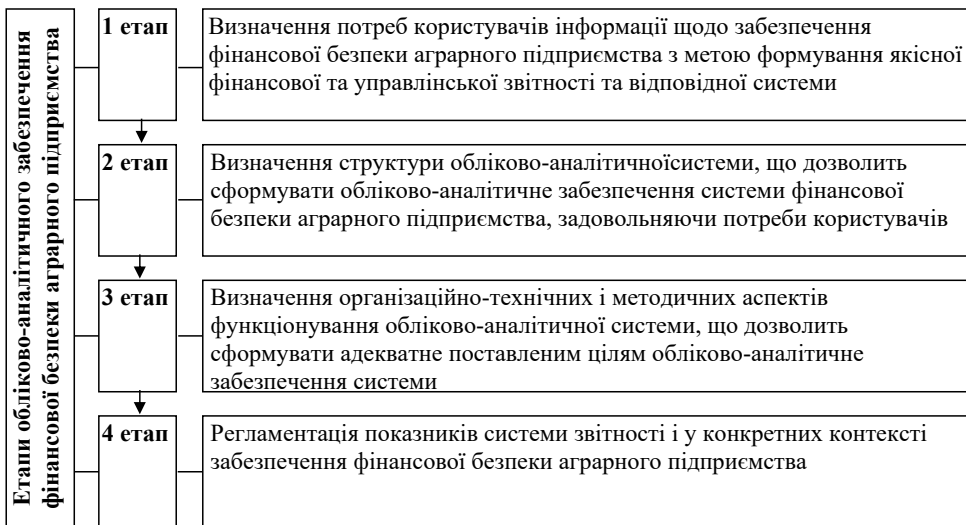

Рис. 3. Етапи обліково-аналітичного забезпечення фінансової безпеки аграрних підприємств

Джерело: авторська розробка

Отже, обліково-аналітичне забезпечення відіграє важливу роль в функціонуванні кожного підприємства, зокрема й аграрного, тому формування ефективного обліково-аналітичного забезпечення має велике значення у досягненні високого рівня фінансової безпеки господарюючого суб'єкта. З огляду на зазначене, даний процес повинен базуватися на облікових та аналітичних принципах в межах чотирьох виділених етапів.

Як показує аналіз, економічна безпека аграрних підприємств значною мірою залежить від їх фінансового стану, тому що фінансова підсистема є домінуючою функціональною складовою економічної безпеки будь-якого суб'єкта господарювання. За даними органів статистики, наразі близько 20% аграрних підприємств в Україні є збитковими. Ціни на сільськогосподарську продукцію залишаються низькими, що не дозволяє товаровиробникам своєчасно погашати отримані кредити та підштовхує банки до посилення вимог до позичальників та підвищення відсоткових ставок за кредитами. Крім того, частина продукції сільського господарства на території України є неконкурентоспроможною порівняно з імпортними виробниками через низку причин, що породжуються факторами зовнішнього та внутрішнього середовища. Велика частка аграрних підприємств не має власних ресурсів та можливості користуватися кредитами. У зв'язку з цим залишається на досить низькому рівні технічна оснащеність більшості аграрних підприємств України. В зв'язку з викладеним вище проблема фінансової безпеки аграрних підприємств та її обліково-аналітичне забезпечення стоїть надзвичайно гостро.

Система фінансової безпеки аграрного підприємства повинна визначатися його пріоритетними фінансовими інтересами, які потребують захисту. Тобто аграрного підприємства має самостійно визначити власні фінансові інтереси, зокрема за рівнем значущості: головний, пріоритетні та другорядні. Таким чином можна розробити ефективну систему фінансової безпеки конкретного підприємства, що дозволить якнайшвидше досягти стратегічних цілей суб'єкта.

До зовнішніх фінансових ризиків відносять: податковий, валютний, інфляційний, інвестиційний тощо. Дійсно, аграрне підприємство не має можливості вплинути на зміни у податковому та фінансовому законодавстві держави. Але протидіяти все-таки можна, впровадивши систему заходів фінансової безпеки безпосередньо всередині бізнесу, яка дозволить передбачити та активно протистояти фінансовим ударам. Щоб уникнути будь-яких проблем у перспективі, агропідприємство повинне мати висококваліфікованого фінансиста чи фінансовий департамент/відділ, юриста чи юридичний відділ, підрозділ служби безпеки.

Висновки. Таким чином, обліково-аналітичне забезпечення фінансової безпеки аграрного підприємства – це комплексний процес, який має розроблятися з урахуванням особливостей конкретного підприємства та може включати такі елементи: постійний аналіз внутрішніх (всередині підприємства) та зовнішніх (регіональних, загальнонаціональних) економічних ситуацій та тенденцій; контроль та планування; виключення одноосібності у прийнятті фінансових рішень; забезпечення обмеження доступу до фінансової інформації, звітності; контроль за фінансовою діяльністю, за станом бізнесу (регулярне проведення внутрішнього аудиту тощо); активну протидію внутрішньо-корпоративному шахрайству; створення резервних фондів, що дозволять підтримувати діяльність аграрного підприємства у разі відсутності будь-яких надходжень протягом певного часу (мінімум місяця); робота з дебіторською заборгованістю (своєчасне надходження коштів на рахунки); використання системи КРІ-мотивації персоналу (по можливості); налагоджена взаємодія між фінансовим, юридичним та іншими підрозділами.

Список використаних джерел:

1. Василішин С.І. Модифікація принципів обліково-аналітичного забезпечення як домінанта управління економічною безпекою аграрних підприємств. *Бізнес-інформ*. 2020. Вип. 6. С. 219–226.

2. Гіржева О.М., Бірченко Н.О. Стратегічний інструментарій ризик-менеджменту підприємств аграрної сфери. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2017. Вип. 185. С. 115–123.
3. Гудзенко Н.М., Шевчук О.Д. Особливості організації бухгалтерського обліку та контролю у забезпеченні економічної безпеки підприємств. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 17. С. 810–815.
4. Жук В.М., Бездушна Ю.С., Вдовенко О.С. Облікові технології у забезпеченні інвестиційної привабливості та фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств. *Облік і фінанси*. 2013. № 4 (62). С. 32–38.
5. Жук В.М. Вирішення проблем фінансової безпеки на стиках фінансової і бухгалтерської науки. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Економіка, аграрний менеджмент, бізнес»*. 2014. Вип. 200 (3). С. 20–27.
6. Копилук О.І., Гузар У.Є., Гута С.В. Сучасні підходи до організації системи фінансово-економічної безпеки підприємства. *Бізнес-інформ*. 2019. № 3. С. 229–234.
7. Кубай О.Г., Заставнюк О.А. Удосконалення фінансово-економічної безпеки в системі антикризового управління аграрного підприємства. *Агросвіт*. 2022. № 4. С. 68–78.
8. Правдюк Н.Л., Мулик Т.О., Мулик Я.І. Управління фінансовою безпекою підприємств: обліково-аналітичний аспект: монографія. Київ : ЦУЛ, 2019. 224 с.
9. Vasylishyn S., Ulyanchenko O., Bochulia T., Herasyenko Y., Gorokh O. Improvement of analytical support of economic security management of the agricultural enterprises. *Agricultural and Resource Economics*. 2021. № 7(3). P. 123–141.

References:

1. Vasylishyn S.I. (2020) Modyfikatsiia pryntsyviv oblikovo-analitychnoho zabezpechennia yak dominanta upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu ahrarykh pidpryemstv [Modification of the principles of accounting and analytical provision as a dominant of the economic security management of agrarian enterprises]. *Biznes-inform*, vol. 6, pp. 219–226.
2. Hirzheva O.M., Birchenko N.O. (2017) Stratehichniy instrumentarii ryzhik-menedzhmentu pidpryemstv ahrarynoi sfery [Strategic toolkit of risk-management of agrarian enterprises]. *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu sil'skoho hospodarstva imeni Petra Vasylenka*, vol. 185, pp. 115–123.
3. Hudzenko N.M., Shevchuk O.D. (2017) Osoblyvosti orhanizatsii bukhgalterskoho obliku ta kontroliu u zabezpechenni ekonomichnoi bezpeky pidpryemstv [Features of the organization of accounting and control in ensuring economic security of the enterprises]. *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky*, vol. 17, pp. 810–815.
4. Zhuk V.M., Bezдушna Yu.S., Vdovenko O.S. (2013) Oblikovi tekhnolohii u zabezpechenni investytsiinoi pryvablyvosti ta finansovoi bezpeky silskohospodarskykh pidpryemstv [Accounting techniques in providing investment appeal and financial security of agricultural enterprises]. *Oblik i finansy*, no. 4 (62), pp. 32–38.
5. Zhuk V.M. (2014) Vyrishennia problem finansovoi bezpeky na stykakh finansovoi i bukhgalterskoi nauky [Solving problems of financial security at the intersection of financial and accounting science]. *Naukovyj visnyk Natsional'noho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Serii «Ekononika, ahrarynyj menedzhment, biznes»*, no. 200/3, pp. 20–27.
6. Kopyliuk O.I., Huzar U.Є., Huta S.V. (2019) Suchasni pidkhody do orhanizatsii systemy finansovo-ekonomichnoi bezpeky pidpryemstva [The modern approaches to organization of the system of financial-economic security of enterprise]. *Biznes-inform*, no. 3, pp. 229–234.
7. Kubai O., Zastavniuk O. (2022) Udoskonalennia finansovo-ekonomichnoi bezpeky v systemi antykrizovoho upravlinnia ahrarynoho pidpryemstva [Improvement of financial and economic security in the system of anti-crisis management of agricultural enterprises]. *Agrosvit*, vol. 4, pp. 68–78.
8. Pravdiuk N.L., Mulyk T.O., Mulyk Ya.I. (2019) *Upravlinnia finansovoiu bezpekoiu pidpryemstv: oblikovo-analitychnyj aspekt* [Management of financial security of enterprises: accounting and analytical aspect]. Kyiv: TsUL. (in Ukrainian)
9. Vasylishyn S., Ulyanchenko O., Bochulia T., Herasyenko Y., Gorokh O. (2021) Improvement of analytical support of economic security management of the agricultural enterprises. *Agricultural and resource economics*, no. 7(3), pp. 123–141.